د پوهنې وزارت

د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د روزنې او د ساینس د مرکز معینیت

د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف لوی ریاست

مدني زده کړې

اتم ټولگی

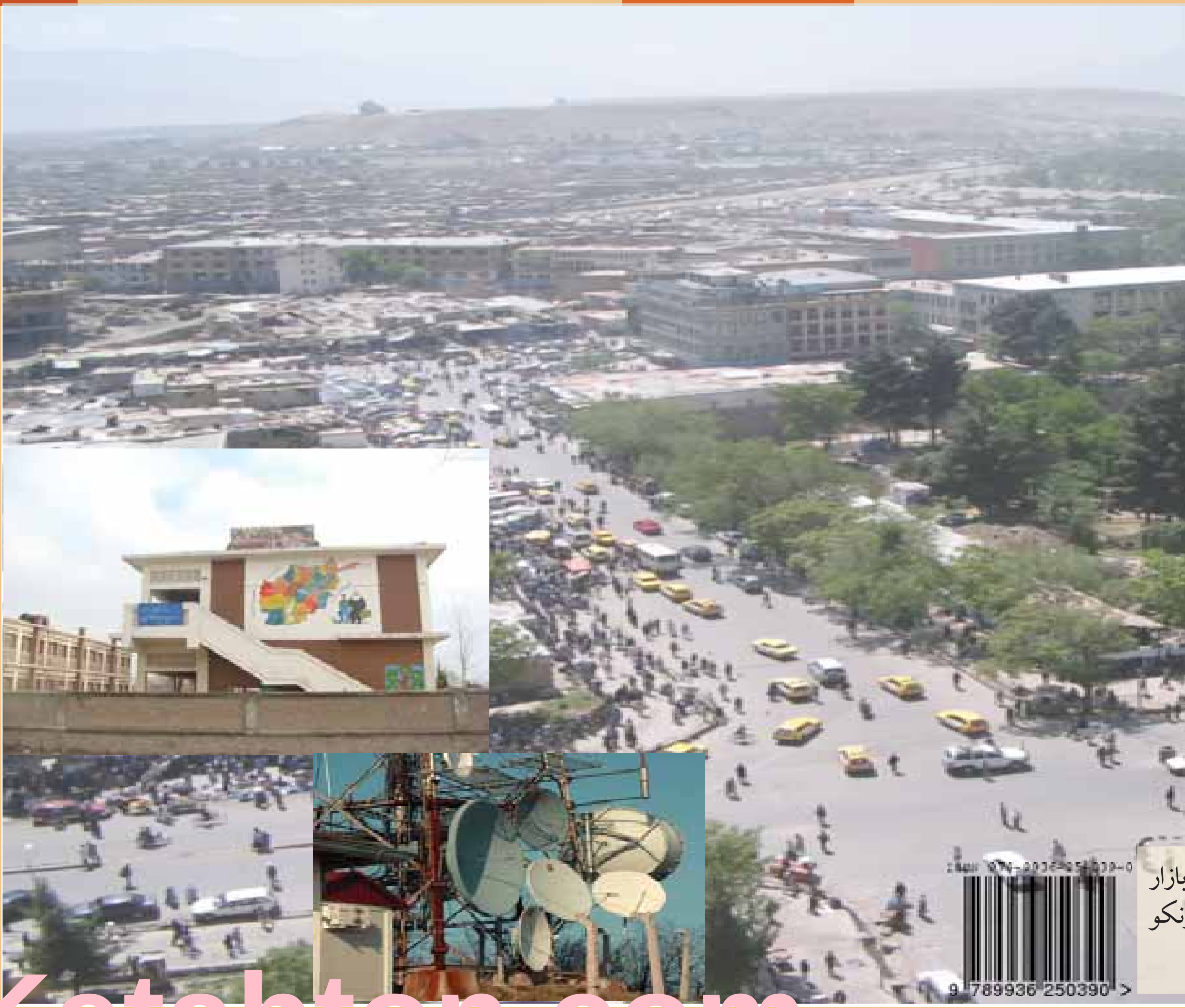

9 789936 250390

Ketabton.com

۱۳۹۰ هـ. ش.

د پوهنې وزارت
د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د
روزنې او د ساینس د مرکز معینیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي
کتابونو د تالیف لوی ریاست

مدني زده کړې

اتم ټولګی

١٣٩٠
هـ . ش

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

مؤلفان:
-محمد عزیز بختیاري
صفورا مزاري

ژباړونکی:

محمد افضل حضرتي

مسلکي اډيټور:

- محمد عزیز بختیاري

د ژبې اډيټور:

- بريالی باجوړی

ديني، سياسي او فرهنګي کميټه:

- مولوي عبدالصبور عربي
- دکتور محمد یوسف نیازی
- حبيب الله راحل د پوهنې وزارت سلاکار د تعليمي نصاب دپراختيا په رياست کې.

د څارنې کمېټه:

ـ دکتور اسدالله محقق د تعليمي نصاب د پراختيا، د ښوونکو د روزنې او د ساينس مرکز معين.

ـ دکتور شېرعلي ظريفي د تعليمي نصاب د پراختيا د پروژې مسؤول.

ـ د سرمؤلف مرستيال عبدالظاهر ګلستاني د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تاليف لوی رئيس.

طرح او ډيزاين:

رحمت الله غفاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی — دا عزت د هر افغان دی
کور د سولې کور د تورې — هر بچی یې قهرمان دی
دا وطن د ټولو کور دی — د بلوڅو د ازبکو
د پښتون او هزاره وو — د ترکمنو د تاجکو
ورسره عرب، ګوجر دي — پامیریان، نورستانیان
براهوي دي، قزلباش دي — هم ایماق، هم پشه یان
دا هیواد به تل ځلیږي — لکه لمر پر شنه اسمان
په سینه کې د اسیا به — لکه زړه وي جاویدان
نوم د حق مو دی رهبر — وایو الله اکبر وایو الله اکبر

بسم الله الرحمن الرحيم

د پوهنې د وزير پيغام

گرانو ښوونکو او زده کوونکو،

ښوونه او روزنه د هر هېواد د پراختيا او پرمختگ بنسټ جوړوي. تعليمي نصاب د ښوونې او روزنې مهم توکی دی چې د معاصر علمي پرمختگ او ټولنې د اړتياوو له مخې رامنځته کېږي. څرگنده ده چې علمي پرمختگ او ټولنيزې اړتياوې تل د بدلون په حال کې وي. له دې امله لازمه ده چې تعليمي نصاب هم علمي او رغنده انکشاف ومومي. البته نه ښايي چې تعليمي نصاب د سياسي بدلونونو او د اشخاصو د نظريو او هيلو تابع شي.

دا کتاب چې نن ستاسو په لاس کې دی، پر همدې ارزښتونو چمتو او ترتيب شوی دی. علمي گټورې موضوعگانې پکې زياتې شوې دي. د زده‌کړې په بهير کې د زده‌کوونکو فعال ساتل د تدريسي پلان برخه گرځېدلې ده.

هيله من يم دا کتاب له لارښوونو او تعليمي پلان سره سم د فعالې زده‌کړې د ميتودونو د کارولو له لارې تدريس شي او د زده‌کوونکو ميندې او پلرونه هم د خپلو لوڼو او زامنو په باکيفيته ښوونه او روزنه کې پرله پسې گډه مرسته وکړي چې د پوهنې د نظام هيلې ترسره شي او زده‌کوونکو او هېواد ته ښې برياوې ور په برخه کړي.

پر دې ټکي پوره باور لرم چې زموږ گران ښوونکي د تعليمي نصاب په رغنده پلي کولو کې خپل مسؤوليت په ريښتوني توگه سرته رسوي.

د پوهنې وزارت تل زيار کاږي چې د پوهنې تعليمي نصاب د اسلام د سپېڅلي دين له بنسټونو، دوطن دوستۍ د پاک حس په ساتلو او علمي معيارونو سره سم د ټولنې د څرگندو اړتياوو له مخې پراختيا ومومي.

په دې ډگر کې د هېواد له ټولو علمي شخصيتونو، د ښوونې او روزنې له پوهانو او د زده‌کوونکو له ميندو او پلرونو څخه هيله لرم چې د خپلو نظريو او رغنده وړانديزونو له لارې زموږ له مؤلفانو سره د درسي کتابونو په لا ښه تاليف کې مرسته وکړي.

له ټولو هغو پوهانو څخه چې د دې کتاب په چمتو کولو او ترتيب کې يې مرسته کړې، له ملي او نړيوالو درنو مؤسسو او نورو دوستو هېوادونو څخه چې د نوي تعليمي نصاب په چمتو کولو او تدوين او د درسي کتابونو په چاپ او وېش کې يې مرسته کړې ده، مننه او درناوی کوم.

ومن الله التوفيق

فاروق وردگ

د افغانستان د اسلامي جمهوريت د پوهنې وزير

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرليکونه

لومړی څپرکی: ښوونه او روزنه
د څپرکي موخې

مور ولې ښوونې او روزنې ته اړتیا لرو؟ ۳

آیا زده کړه یو خاص وخت او ځای ته اړتیا لري؟ ۷

دویم څپرکی: اقتصاد او ژوند
د څپرکي موخې

زموږ اقتصادي اړتیاوې له کومو لارو پوره کېږي؟ ۱۳

پیسې زموږ په ژوند کې څه ارزښت لري؟ ۱۷

په نړۍ کې اقتصادي اړیکې څه ډول دي؟ ۲۱

دريم څپرکی: د ټولنيزو خدمتونو موسسې

د څپرکي موخې

د ټولنيزو خدمتونو له موسسو سره آشنا شو(۱) ۲۷

د ټولينزو خدمتونو له موسسو سره آشنا شو(۲) ۳۱

د ټولينزو خدمتونو له موسسو سره آشنا شو(۳) ۳۵

څلورم څپرکی: ډله ييزې رسنۍ

د څپرکي موخې

د ډله ييزو رسنيو سره آشنا شو ۴۲

رسنۍ او ټولنه ۴۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی څپرکی

ښوونه او روزنه

په دې څپرکي کې دا لاندې لوستونه لولئ.

- مور ولې ښوونې او روزنې ته اړتيا لرو؟
- آيا زده کړه يو ځانګړي وخت او ځای ته اړتيا لري؟

دلومړي څپرکي موخې

له زده کوونکو څخه هيله کېږي چې د دې څپرکي په لوستلوسره په لاندينيوموضوعاتو او مهارتونو پوه شي.

- زده کړې ته د انسان اړتيا درک کړي؛
- د ښوونې او روزنې مانا زده کړي؛
- د ښوونې او روزنې له لنډې تاريخچې سره آشنا شي؛
- د ښوونځي (زده کړه، اخلاقي روزنه، پالنه د نوښت روحيه) سره آشنا شي؛
- د زده کړې مختلف وسايل او شرايط وپيژني؛
- د زده کړې لپاره د ډول ډول شرايطو او وسايلونه کار واخلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی لوست

موږ ولې ښوونې او روزنې ته اړتیا لرو؟

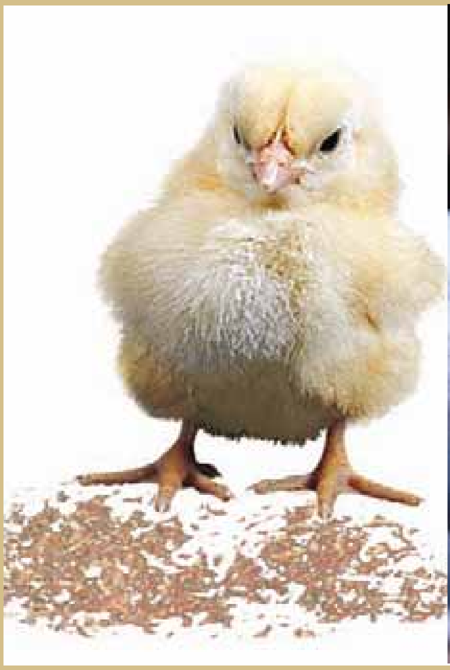

پرتله يې کړئ:

انځورونو ته وګورئ او پوښتنو ته ځواب ورکړئ:

ستاسې په نظر د ماشوم او د حیواناتو د بچیانو تر منځ څه توپیر موجود دی؟

آیا انسانان کولی شي د حیواناتو په څېر د ښوونې او روزنې نه پرته د خپلو همنوعانو په شان خپل ژوند ته دوام ورکړي؟

ښوونه او روزنه څه شی دی؟

ستاسې د اټکل سره سم، حیوانات د دې لپاره چې وکړای شي د خپلې مور اوپلار په څېر ژوند وکړي، زده کړې ته اړتیا نه لري؟ انسان کله چې له موره وزیږي، هغه په وخت خپل طبیعي او ټولنیز چاپیریال کې د ژوند په دود او طریقه هېڅ نه پوهېږي. خدای (ج) چې د انسان او نړۍ پیدا کونکی دی، د هغه له ټولو پیاوړتیاوو او کمزورۍ نه باخبره دی. دا حقیقت په قرانکریم کې داسې بیانوي: خدای (ج) تاسې د مور له بطن څخه را وایستلی په داسې حال کې چې په څه شي نه پوهېدئ او تاسې ته يې د اوریدو لپاره غوږونه د لیدو لپاره سترګې او زړه در کړل چې تاسې پرې شکر وباسئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو د انسانانو او حیواناتو تر منځ یو اساسي توپیر هم دادی چې ماشوم باید زده کړې چې څه ډول ژوند وکړي، په داسې حال کې چې حیوانات همغه شانې رفتار کوي لکه څرنګه چې نړۍ ته راغلي وي او دهغوي د زده کړې توان ډېر لږ دی. نو له دې کبله انسان د دې لپاره چې انساني ژوند ولري ښوونې او روزنې ته اړتیا لري. خو **ښوونه او روزنه څه ته وايي؟**

ښوونه د زده کړې په معنا ده؛ مثلاً: کله چې ښوونکی تاسې ته لوست وايي تاسو ته ښوونه درکوي خو په ښوونځي کې د علم او زده کړې نه سر بېره ستاسې پټ استعدادونه هم غوړېږي د نوښت قوت مو زیاتېږي، عقل مو غښتلی کېږي او د شخصیت اخلاقي بنسټ مو شکل نیسي، ستاسې د پټو استعدادونو غوړېدل چې په تدریجي ډول پیښېږي، ښوونه او روزنه نومېږي.

خبرې پرې وکړئ:

په څو ګروپونو ووېشل شئ او خبرې پرې وکړئ چې ماشومانو په تېرو وختونو کې په څه ډول زده کړه کوله. د هغه وخت زده کړه او اوسنی زده کړه څه توپیر سره لري؟

څرنګه چې مخکې وویل شو، انسان هېڅ کله له ښوونې او روزنې بې برخې نه و: خو زده کړې د تاریخ په اوږدوکې ډېر توپیر کړی دی. په ډېرو پخوانیو زمانو کې د ښوونې او روزنې لپاره کوم ځانګړې ځای موجودنه و. نجونو او هلکانو له ورکتوب نه د مور، پلار او پخوانیو نسلونو د تجربو زده کړه په کور،څر ځایونو، ښکار ځایونو او کروندو کې پیل کوله او کله به چې د هلکتوب او ځوانۍ سن ته ورسیدل ټولې چارې به یې زده کړې. هغه وخت کارونه هم ډېر ساده وو او دهغو زده کړې هم ډېر وخت نه غوښت. د بشر علم او دخلکو پوهې په تدریج سره پراختیا پیدا کړه او د خط او کتابت د پیدا کیدو سره پوهانو په مختلفو موضوعګانو کتابونه ولیکل. له نن نه یوه پېړۍ مخکې هغو کسانو چې د تحصیل او لوست لپاره وخت درلود، نو تحصیل به یې کاوه او پاتې کسانو به زده کړه نه کوله، خو د کار مهارتونه به یې په عملي ډول نورو خلکو ته ورزده کول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تېرې پېړۍ له نيمايي نه را پدې خوا زده کړې پراختيا پيدا کړه او په تدريج سره زده کړه اجباري شوه؛ عامه زده کړه په مختلفو هېوادو کې له لس نه تر دولسو کلونو پورې دوام کوي.

فکروکړئ او ځواب ورکړئ:

لاندې پوښتنه په ځير سره ولولئ او ځواب ورکړئ:

ستاسې په اند زده کوونکي په ښوونځي کې کوم کوم شيان زده کوي؟

ښوونځی د ښوونې او روزنې ځای دی او زده کوونکي په هغه کې ډېر شيان زده کوي. زده کوونکي په ښوونځي کې په پراخه توګه د ژوند ضروري پوهه او مهارتونه زده کوي. اخلاقي او ټولنيز آداب زده کوي او د نوښت روحيه لاس ته راوړي. د نن ورځې د انسانانو ژوند د تېرې پېړۍ له انسانانونه ډېر پېچلی دی. هر څوک چې غواړي په نړۍ کې بريالی ژوند ولري، بايد نوي ضروري پوهه او مهارتونه لکه ټولنيزې او ديني چارې، رياضي، فزيک، کيميا، تاريخ، جغرافيه او ژبه زده کړي. د هېواد ماشومانو او ځوانانو ته په ښوونځي کې ضروري پوهه او مهارتونه ور زده کېږي چې هغوی په خپل ژوند کې بريالي انسانان او د ټولنې لپاره ګټور غړي شي. همدارنګه، دوی کولای شي په پوهنتون کې خپلو زده کړو ته دوام ورکړي او متخصصين شي.

ټولنيزه او اخلاقي روزنه:

تاسې په تدريج سره په ښوونځي کې دا زده کوئ چې څرنګه د ښوونځي نظم او مقررات په پام کې ونيسئ. څرنګه ځان د دې مقرراتو سره عادت کړئ، او څرنګه د نورو سره مرسته وکړئ. تاسې به متوجه شئ چې په ټولنه کې ډول ډول خلک ژوند کوي، هغوی سره له دې چې يو واحد فرهنګ او دين لري، ډېر توپيرونه هم سره لري، موږ به کورنۍ، ښوونځي او ټولنه کې په تدريج سره اخلاقي او ټولنيز قواعد زده کوو. که چېرته د ټولنې ټول غړي دا قواعد مراعا ت کړي نو هېڅکله به د دوی تر منځ شخړه او جګړه پېښه نه شي او دټولنې نظم به وساتل شي.

د نوښت د روحيې وده:

انساني ټولنه د هرې ورځې په تېريدو سره بدلون مومي. په تکنولوژي او د انسانانو تر منځ په اړیکو کې دا بدلون او پرمختګ څرنګه منځ ته راځي؟ دا طبیعی خبره ده چې د پوهانو نوښتونه او په مختلفو برخو کې نوي لاسته راوړنې، د اقتصادي، علمي او ټولنیز بدلون او پرمختګ لامل ګرځي. په ښوونځي کې د زده کوونکو استعدادونه، باید وغوړېږي. زده کوونکي یو مناسب چاپیریال ته ضرورت لري چې هغوی دا زده کړي چې څرنګه نوښت ولري او څرنګه هغه نوروته ور وښیي.

د لوست تکرار:

١- انسان د ژوند لپاره، ښوونې او روزنې ته اړتیا لري.
٢- ښوونه یعني زده کړه کول او زده کړه ورکول، روزنه یعني د انسان د پټو استعدادونو غوړېدل.
٣- زده کړه د تاریخ په اوږدوکې یو ډول نه وه.
٤- زده کړه په پخو ا زمانو کې په غیر رسمي توګه او د ټولو انسانانو له خوا سرته رسیده. خو نن ورځ په رسمي توګه د ښوونځي له لارې سرته رسیږي.
٥- د ښوونځي بنسټیزې دندې عبارت دي له: ښوونې، روزنې او د نوښت د روحیې وده.

پوښتنې:

١- که چېرته د انسان ماشوم له زیږیدو وروسته له انسانانو نه جلاشي، آیاکله چې لوی شي د خپل مور او پلار په شان به ژوند وکړي؟ ولې؟ توضیح ورکړئ.
٢- د آیة شریف له ژباړې نه چې د لوست په لومړۍ برخه کې مو ولوست، څه پوه شوئ. په پنځو مخونو کې یې ولیکئ.
٣- په اوسنیو ښوونځیو کې زده کړه د پخوا زمانې له زده کړې سره څه توپیر لري؟
٤- تاسې په ښوونځیو کې کوم شیان زده کوئ؟

فعالیت:

په دریوو ګروپونو ووېشل شئ، د لاندنیو موادونه د څو نمونو په موندلو سره یو ریپوټ جوړ کړئ او وروسته یې په ټولګي کې ولولئ.
١- بریالي انسانان، چې خپله ضروري پوهه او مهارتونه یې د زده کړې له لارې اخیستي وي:
٢- هغه انسانان چې د اخلاقي روزنې له امله د نورو لپاره مثال دي، او دا ځانګړتیاوې یې د زده کړې له لارې لاس ته راوړې وي.
٣- د خلاقو اشخاصونوښت او نوي لاسته راوړنې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

آيا زده کړه يو خاص وخت او ځای ته اړتيا لري؟

په مخکې درس کې مو ولوستل چې انسان د ژوند کولو لاره، پوهه او مهارتونه له مخکنيو خلکو نه زده کوي، ماشومان په کلونو کلونو ښوونځي ته ځي او زده کړه کوي ترڅو هغه پوهه او مهارتونه چې په ټولنه کې د ژوند لپاره لازم دي تر لاسه کړي.

خبرې پرې وکړئ:

د لاندې پوښتنو په اړه خبرې وکړئ.

۱-آيا هغه معلومات چې له ښوونځي نه لاس ته راځي د ژوند اړتياوو ته ځواب ورکولی شي؟

۲-ستاسې په اند د معلوماتو د غونډولو لپاره نورې لارې هم شته؟

د بني آدم ماشوم د زيږيدني له لومړي ورځې نه په زده کولو پيل کوي. په تدريج سره د کورنۍ غړي پېژني او خبرې کول زده کوي. دا زده کړه په يو خاص زمان او مکان پورې محدوده نه ده او د انسان د ژوند په اوږدو کې دوام لري. کله چې موږ په کورنۍ، کوڅه ،ښوونځي او ټولو ځايونو کې له نورو سره ګډ ژوند کوونو په داسې حال کې چې ورځنۍ اړتياوې پوره کوو، له نورو نه معلومات هم اخلواو نور معلومات هغوته ورکوو، دا اطلاعات چې د ټولنې د غړوتر منځ ادل بدل کيږي، کيدای شي چې له آداب معاشرت نه نيولې تر نړيوالو مهمو مسائلو پورې پکې شامل شي، د داسې ورځنيو اطلاعاتو لاسته راوړنې زموږ په فردي او ټولنيز ژوندکې خورا مهم رول لوبوي او د دې لامل ګرځي

چې موږ د تل لپاره په ټولنه کې فعال او باخبره غړي پاتې شو. د داسې پوهې د ارزښت د پوهیدو لپاره، داسې سړی په نظر کې ونیسئ چې کوم بل هېواد ته یې سفر کړی وي او د اوږدې مودې لپاره هلته پاتې شوی وي؛ کله چې وروسته دا شخص بېرته خپل هېواد ته راستون شي، د پوښاک او خوراکي توکو له بیونه هېڅ خبر نه وي، د کالیو له مود سره هېڅ آشنایې نه لري او دخپل ښار د ټولنیز، امنیتي،اقتصادي او فرهنګي مسائلو سره تر ډېره حده پردی وي ځکه په دې موده کې چې هغه د خپل ژوند له ماحول څخه لیرې و په یادشویو چارو کې ډېر بدلون راغلی دي چې هغه ترې خبرنه دی. هغه اطلاعات چې د ژوند په ترڅ کې یې لاس ته راوړو د ارزښت د کچې له نظره سره یو شان نه دي. ځینې یې د معلوماتو له اړخه موږ ته خورا مهم دي. له دې کبله، باید هڅه وکړو چې د اطلاعاتو په زده کړه کې د خپلو امکاناتو او اړتیاوو په نظر کې نیولوسره د خپلو معلوماتو د کچې لوړولو او د اړوندو مهارتونو د لاس ته راوړلو لپاره باید کړنلاره ولرو.

پرتله یې کړئ:

لاندې انځورونو ته وګورئ او پو ښتنو ته ځواب ورکړئ.

۱-د انځورونو تر منځ کوم ورته والی وینئ؟

۲-د انځورونو تر منځ کوم توپیر وینئ؟

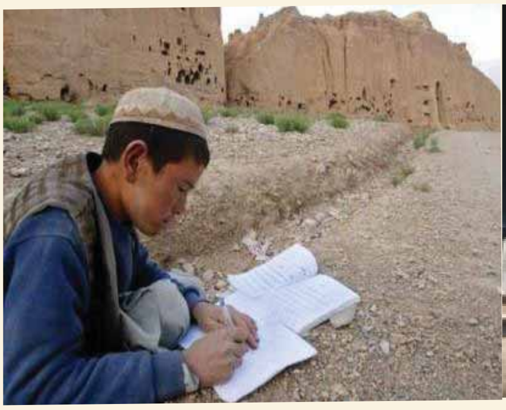

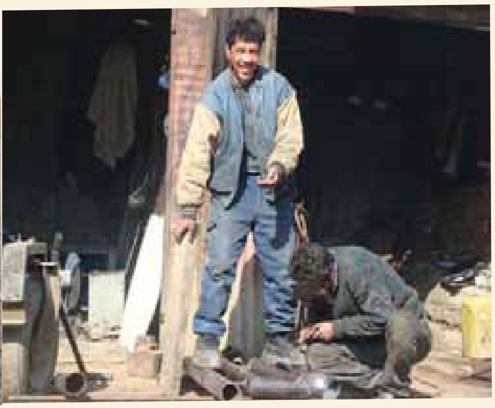

(c) ketabton.com: The Digital Library

مورږ د خپلو معلوماتو او پوهې د کچې لوړولو او د اړتیاوړ مهارتونو د لاس ته راوړلو لپاره کولی شو له کتاب، مجلې، ورځپاڼې، انټرنټ، تلویزیون او راډیوګانو څخه استفاده وکړو او یا د کار خانو ماهرو کسانو ته ورشو او ترکاڼي، پېنګري، قالینی او بدل او داسې نور زده کړو؛ اما تل باید دا په پام کې ولرو چې د دې وسایلونه دلاښې استفادې لپاره باید ځینې ټکي مراعات کړو. د بېلګې په توګه: د کتاب نه د استفادې په مهال د اړوندې موضوع په هکله، د کتاب د لیکونکي، د مطالبو ګټورتوب، د هغو سادګي او سختوالی د مطالبو سره علاقه او پر هغو باندې بر لاسي ته پام وکړو. او لکه څرنګه چې د هر تلویزیون لیدل، د هرې راډیو اوریدل او د هر رنګه کتاب او مجلې لوستل ګټورنه دي، یوازې هغه یې چې ښه او ارزښناکه محتوا ولري د لیدو، اوریدو او لوستلو ارزښت لري.

د لوست تکرار:

- د پوهې او مهارت زده کړه په وخت، ځای او خاص سن پورې اړه نه لري .
- هغه اطلاعات چې د ژوند په اوږدوکې یې لاس ته راوړو زموږ په فردي او ټولنیز ژوند کې خورا مهم رول لري.
- د اطلاعاتو په زده کړه کې، خپلو امکاناتو او اړتیاو ته پام او د زده کړې د کړنلارې درلودل ضروري دي.
- کتاب، مجله، ورځپانه، را دیو،تلویزیون، انټرنټ او .... له هغو وسایلو څخه دي چې د اړوندو اطلاعاتو د لاس ته راوړلو لپاره کولی شو له هغو نه ګټه واخلو.
- دځاني زده کړې (خود آموزي) لپاره د داسې وسایلو لکه ټولنیزې رسنۍ، ځانته شرایط لري. چې باید هغه ته پاملرنه وشي.

پوښتنې:

۱-له هغه وسایلو نه په ګټه اخیستلو سره چې په دې درس کې مولوستل، څرنګه کولی شو د پوهې او مهارت کچه لوړه کړو؟

۲-تاسې دخپلې پوهې او مهارت د کچې د لوړولو لپاره له کومو وسایلو څخه استفاده کوئ؟

٤-نور کوم وسایل پېژنئ چې له هغونه په ګټې اخیستلو سره، ضروري معلومات او مهارتونه تر لاسه کړئ؟

فعالیت:

یو له لاندنیو موادونه وټاکئ، او غور پرې وکړئ چې د هغه نه د ښې استفادې لپاره کومو ټکو ته باید پاملرنه ولرو. د دې کار لپاره کولی شئ د لویانو (کورنۍ، ښوونکي.........) سره مرکه (مصاحبه) وکړئ او پایله یې په ټولګي کې بیان کړئ.

۱- مجله او ورځپاڼه ۲- راډیو او تلویزیون ۳- اینټرنټ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د څپرکي لنډیز

- انسان د ځارویو برخلاف، ښوونې او روزنې ته اړتیا لري؛

- په ډېرو پخوا وختونو کې د زده کړې لپاره کوم ځانګړي ځای، شتون نه درلود. ماشومانو به په کورونو او ټولنه کې د ژوند کولو لارې چارې او مهارتونه زده کول.

- د لیک د اختراع او د لیکنې له مهارت څخه وروسته یوازې هغه خلک چې پوره وخت او امکانات به یې درلوده، په زده کړه بوختیدل. د تېرې پېړۍ په لومړۍ نیمایي کې، ټولنیزې زده کړې پراختیا موندلې او پر او پر پراو جبري وګرځېده.

- ښوونځی د ښوونې او روزنې ځای دی او زده کوونکي په هغه کې زده کړه کوي.

- زده کوونکي په ښوونځي کې پوهه او د ژوند اړین مهارتونه زده کوي. د اخلاقو او ټولنیزتوب له پلوه روزل کېږي او د نوښت روحیه پکې پیاوړې کېږي.

- زده کړه یوازې د ښوونځي او پوهنتون په دوره پورې نه محدودیږي بلکې انسان د ژوندانه په ټوله دوره کې د ټولنیز ډګر په هره برخه کې زده کړه کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم څپرکی

اقتصاداو ژوند

په دې څپرکي کې دا لاندې لوستونه لولئ.

- زموږ اقتصادي اړتياوې له کومو لارو پوره کيږي؟
- پيسې زموږ په ژوند کې څه ارزښت لري؟
- د نړۍ خلک له يو بل سره څه ډول اقتصادي اړيکې لري؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دویم څپرکي موخې

هیله ده چې زده کوونکي د څپرکي په پای کې زده کړي چې:

- ولې موږ اقتصادي فعالیت ته اړتیا لرو؟
- اقتصادي فعالیت د شیانو د تولید او یا د خدمتونو د وړاندې کولو په بڼه وي؟
- پیسې څنګه منځ ته راغلې او د تاریخ په اوږدو کې یې کوم پړاوونه وهلي دي؟
- پیسې زموږ په اقتصادي ژوند کې څه په دردخوري؟
- بانک کوم خدمتونه وړاندې کوي؟
- د نړۍ د هېوادو تر منځ اقتصادي اړیکې څه ډول دي؟
- نړیوال سوداګریز سازمان د نړۍ د هېواد و په اقتصادي اړیکو کې څه رول لري؟

زموږ اقتصادي اړتیاوې له کومو لارو پوره کیږي؟

تېر کال مو زده کړل چې انسان یو اړموجود دی او ډول ډول اړتیاوې لري.
یوه له اساسي اړتیاوونه د انسان اقتصادي او مادي اړتیاده. دا ښکاره ده چې د انسان معنوي اړتیاوې د اهمیت وړدي خومادي او اقتصادي اړتیاوې هم زموږ په ژوند کې ډېرې مهمې او حیاتي دي.

خبرې پرې وکړئ:

موږ ډېرې اقتصادي اړتیاوې لرو چې خواړه، کالي او استوګنځی د هغو له جملې نه دي. یو له دې نه غوره کړئ او خبرې پرې وکړئ چې خلک د هغو د پوره کولو لپاره څه ډول کارونه سرته رسوي.
مادي اړتیاوې انسان هڅې او فعالیت ته اړ باسي ترڅو هغه اړتیا پوره کړي. د همدې دلیل په بنسټ ځینې فعالیتونه چې موږ یې سرته رسوو، د ژوند د وسایلو برابرول دي چې اقتصادي فعالیت ورته ویل کیږي.
دنده او کار هم د اقتصادي فعالیتونو برخې شمېرل کیږي ځکه چې زموږ اقتصادي اړتیاوې پوره کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

غور پرې وکړئ:

لاندې کسبونه او دندې په نظر کې ونیسئ او اړوندو پوښتنوته ځواب ورکړئ:
بزګري، کارګري، طب، ماموریت، پیریدنه.
۱-په دې هر یوه کسب کې کوم اقتصادي فعالیتونه سرته رسیږي؟
۲-د دغوکسبونو د اقتصادي فعالیت په ډول کې څه توپیر لیدل کیږي؟

ستاسې په نظر: په دې انځور کې کوم ډول اقتصادي فعالیت لیدل کیږي؟

هر څوک په ټولنه کې یو کسب او دنده لري او دهغه په وسیله د نورو او د خپل ځان د اړتیاوو د پوره کولو لپاره په اقتصادي فعالیت لاس پورې کوي.په ټولیز ډول اقتصادي فعالیتونه په دو و ډولونو وېشل کیږي. (تولید) او (خدمت)؛ تولید هغه دی چې د فعالیت نتیجه د یوه خاص شي په ډول وړاندې شي خو په خدمت کې یوازې اسانتیاوې د نورو لپاره وړاندې کیږي او د لیدو وړ شیان په کار نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه بزگر چې په ځمکه کې په کرنه بوخت دی،یا هغه کارگران او انجینران چې په کار خانوکې د خپل کار او فعالیت پواسطه یو محصول تولید وي، مالداران چې د څارویو پالنه او دهغو د اړوندو محصولاتو په برابر ولو بوخت دي، یو ډول اقتصادي فعالیت سرته رسوي چې د هغه په ترځ کې شیان ((تولیدوي)) هغه ډاکتران چې په روغتونونو کې فعالیت کوي او هغه کارکونکي چې په ادارو او سازمانونو کې کار کوي، او هغه سوداگراو یا خرڅوونکي چې کرنېز او یا د کارخانو محصولات وېشي (توزیع کوي) هم یو ډول اقتصادي فعالیت سرته رسوي چې دا ډول فعالیتونو ته (خدمت) ویل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د درس تکرار(۱)

• هغه فعالیتونه چې د ژوند د وسایلو د برابرولو لپاره سرته رسېږي، اقتصادي فعالیتونه ورته ویل کېږي،

•---

•---

•---

•---

پوښتنې:

۱- کومو کړنو ته اقتصادي فعالیتونه ویل کېږي؟

۲- د اقتصادي کړنو ډولونه کوم دي؟

۳- پرته د هغو موضوعګانو چې په لوست کې مو راوړي دي د تولید،توزیع او خدمتونو په اړه مثال راوړئ.

فعالیت:

یو کسب په نظر کې ونیسئ، د لاندې پوښتنود ځواب لپاره یو رپوټ جوړ کړئ او ټولګي ته یې وړاندې کړئ.

۱-دا کسب د کوم ډول اقتصادي فعالیت له اجزاو څخه شمېرل کېږي؟

۲-د دې کسب د زده کړې لپاره کومو مهارتونو او پوهې ته اړتیا ده؟

---

(۱) ګران زده کوونکي دې لدې وروسته د درس تکرار پدې ځای یا خپلو کتابچو کې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیسې زموږ په ژوند کې څه ارزښت لري؟

خبرې پرې وکړئ:

لاندې پوښتنې په غور سره ولولئ او خبرې پرې وکړئ.

۱-که چېرته يوه ورځ په بازار کې پيسې نه وي، خلک به د خپل ورځني ژوند د اړتياوړ توکي او شيان څنګه برابروي؟

۲-ستاسې په نظر په تېرو وختونو کې چې پيسې نه وې خلکو څه ډول راکړه ورکړه کوله؟

په ډېرو پخوا زمانو کې د خلکو ژوند ډېر ساده او معمولي و؛ ډېرو کورنيو به خپلې اړتياوې پخپله توليدولې چې معاملو او راکړې ورکړې ته ډېره اړتيانه ليدل کېده؛ کله به چې د کومې کورنۍ کوم شي ته اړتيا پيدا شوه هغه مجبور وچې د يو بل شي په بدل کې هغه شی لاس ته راوړي. دا ډول معامله د لاس په لاس معاملې په نوم يادېږي چې تراوسه هم د هېواد په لرې پرتو سيمو کې دود دی.د انساني ټولنې په لوئيدو او پراخيدو سره او همدارنګه د هغو ستونزو له کبله چې دا ډول راکړې ورکړې درلودلې، خلکو په پايله کې دا پرېکړه وکړه چې يو ډول څيز چې ټولو خلکو هغه ته اړتيا درلوده او د هغه (پيسو) نه د راکړې ورکړې د وسيلې په توګه استفاده وکړي. په مختلفو

هېوادو کې له ډول ډول شیانونه د پیسو په نوم د راکړې ورکړې لپاره استفاده کیدله لکه: اوسپنه، څرمن، سپین زر،برونز او نور. څرنګه چې له دې څیزونو څخه ځینې یې دوخت په تېریدو سره له منځه تلل او خرابیدل او همدارنګه زیات وزن یې درلود، انسانان په دې فکر کې شول چې د دې پر ځای د فلزي پیسو یا سکو څخه استفاده وکړي

پرتله یې کړئ:

ستاسې په نظر

١- دیو میلیون افغانیود(پنځه ګون) سکو د ځای پرځای کولو لپاره څو کسانوته اړتیاده؟

٢ - دیو میلیون افغانیو د (زریزنوټونو) د ځای پر ځای کولو لپاره څوکسانوته اړتیاده؟

کله چې شتمني زیاته شوه او د معاملو حجم زیاتوالی پیدا کړ،سکو هم ونه شوای کولای چې د خلکو د اړتیاو ځواب ووایې. نو په همدې دلیل به سوداګرو خلکو ته د سیکې پر ځای رسید ورکاوه. په رسیدورکولو کې دا ستونزه وه چې کله به سوداګر له ماتې سره مخ شول او په خپلو وعدویه یې وفانه کوله. له دې کبله به خلکو ته ستونزې پیدا کیدې. د دې ستونزو د له منځه وړلو لپاره د هغه وخت دولتونو دا تصمیم ونیو چې کاغذي پیسې چاپ کړي. په دې ډول کاغذي پیسې چې د دولت په بانکونو کې یې د طلا او نقرې پشتوانې درلودې منځ ته راغلې. نن ورځ هر هېواد خپلې ځانګړې پیسې لري. زموږ د هېواد د پیسو واحد افغانی ده.

په پر مخ تللی اقتصاد کې د فلزي او کاغذي پیسو نه پرته د چك و د اعتبارکارت نه هم استفاده کېږي. چك او د اعتبار کارت د معاملو چارې ډېرې آسانه کړې دي.

خبرې پرې وکړئ:

د لاندې موضوع په هکله خبرې وکړئ.

١ آیا تاسې او کورنی مو له بانك څخه استفاده کوئ؟

٢ -آیا پوهېږئ بانکونه کومې چارې سرته رسوي؟

بانک:

نن ورځ د نړۍ په ټولو هېوادو کې د بانك په نامه یوه مؤسسه فعالیت کوي چې د خلکو پیسې ساتي او له یوه ځایه یې بل ځای ته انتقالوي او د مختلفو هېوادو پیسې یو بل سره بدلوي. زموږ په هېواد کې ډېر شمېر دولتي او خصوصي بانکونه کار کوي زموږ مرکزي بانك د افغانستان بانك دی.بانکونه ډول ډول خدمتونه وړاندې کوي چې مهم یې په لاندې ډول دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خلکو د پیسو ساتنه:

بانک د پیسو ساتنې یو ډاډمن ځای دی. کله چې مور خپلې پیسې په بانک کې ږدو هغه د ورکیدو او سوځیدو له خطره ساتو. هر کله چې پیسو ته اړتیا پیدا کړو، بانک ته ورځو او له خپل حساب څخه پیسې اخلو.

د پیسو انتقال:

هر کله چې اړتیا پیدا شي خپلې پیسې له یوه ښار څخه بل ښار ته انتقال کړو، د دې پر ځای چې هغه په خپله یوسو پخپل ښار کې هغه بانکي حساب ته اچوو او دهمدې بانک له څانگې نه یې په بل ښار کې لاس ته راوړواو یا یې د بل چا په نامه لېږو ترڅو یې لاس ته راوړي.

پانگه اچونه:

بانکونه د خلکو لږې لږې پیسې ټولوي او په هغوباندې سترې پروژې په کار اچوي چې د ملک د پرمختگ لامل گرځي.

د پور ورکړه:

ځینې بانکونه هغو کسانو ته چې اړتیا ولري، پور ورکوي او په اوږده موده کې یې د قسط په ډول لاس ته راوړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د درس تکرار:

- --
- --
- --
- --
- --

پوښتنې:

۱. د لاس په لاس راکړه ورکړه څه ده؟ توضیح ورکړئ.
۲. کله چې د لاس په لاس راکړه ورکړه دود وه پلورونکو او پیرودونکو کومې ستونزې درلودلې؟
۳. اوسپنیزو سکو په معاملاتو کې څه بدلون راوست؟
٤. کوم ضرورتونه د کاغذي بانک نوټونو د را پیدا کیدو لامل وګرځیدل؟
٥. د بانکونو دندې وښیاست.

فعالیت:

لاندې فعالیت سرته ورسوئ د هغه پایله یادداشت کړئ او په ټولګي کې یې ولولئ.

- که چیرته بانک ته نیږدې ژوند کوئ د کورنۍ یو مشر سره بانک ته ولاړشئ اوله نیږدې نه وګورئ چې د بانک کارکونکي خلکو ته د پیسو ورکولو او یا د پیسو اخیستلو په وخت کې کوم کارونه سرته رسوي؟
- که چیرته بانک ته لاس رسی نه لرئ نو له یو چانه پوښتنه وکړئ چې له بانک سره آشنایي ولري.

په نړۍ کې اقتصادي اړیکې څه ډول دي؟

خبرې پرې وکړئ:

خیل شخصي وسایل په نظر کې ونیسئ او دهغوله جملې نه د لسو شیانو لست جوړکړئ او بیا و گورئ چې کوم هېواد جوړ کړي دي. د جوړونکي هېواد نوم د هر یوه په وړاندې ولیکئ. ولې د مختلفو هېوادونو محصولات په بازار کې موجود دي؟ د دې خبرنې (بررسي) نه کومې پایلې ته رسیږو؟

کله چې د یوشي د رانیولو (پیریدلو) لپاره بازارته ځو، په هټیوکې د مختلفو هېوادو محصولات وینو. د بېلگې په توگه چینایي کالي، پاکستاني تېوکران، ایټالوي بوټونه او ایراني فرشونه د داخلي (کورنی) محصولاتو تر څنگه لیدل کېږي.

نن ورځ د نړۍ په ټولو هېوادونو کې د بازار و ضعیت همدا ډول دی او هېڅ داسې هېواد نشته چې په هغه کې د نورو هېوادونو محصولات نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نړۍ د هېوادونو طبيعي، انساني او تکنولوژيک امکانات سره توپير لري، له دې کبله د هغوي وس هم د محصولاتو په توليدولو کې يو شان نه دی.

ځينې هېوادونه د زراعتي توکو د توليد لپاره مناسبه آب و هوا لري، ځينې په زياته کچه تيل (نفت) لري او ځينې نور بيا صنعتي پر مخ تللي توليدات لري.

کوم هېواد چې د يو ډول محصول لپاره مناسب شرايط و نه لري او وغواړي هغه توليد کړي، د توليد لګښت لوړېږي او توليدشوي شيان ګران تماميږي. له دې کبله له اقتصادي اړخه به د دې هېواد په ګټه وي چې که چېرته دا ډول توکي او شيان له نورو هېوادونو څخه وپيري او هغه محصولات چې په خپله کولی شي په مناسبه بيه يې توليد کړي، نورو هېوادوته يې صادر کړي، په دې توګه به په نړيوالې سوداګرۍ کې ښه والی راشي او ډول ډول محصولات به له يو هېواد نه بل هېوادته انتقال ومومي.

د نړيوالې سوداګرۍ د آسانتيا لپاره په ۱۹۹۵ ميلادي کال کې د نړيوال سوداګريز سازمان په نامه يو سازمان پرانيستل شو چې کوربه يې د ژنيو ښار دی. دا وخت ۱۵ هېوادونه د دې سازمان غړي دي. دا سازمان داسې قوانين لري چې نړيواله سوداګري سمه او آسانه کوي. ټول غړي بايد د دې سازمان قوانين رعايت کړي. افغانستان د کتونکي (ناظر) په توګه په دې سازمان کې شتون لري چې تراوسه يې د دې سازمان غړيتوب نه دی ترلاسه کړی.

خبرې پرې وکړئ:

هېوادونه معمولاً د هغو شيانو په بدل کې چې واردوي يې، ځينې شيان صادروي هم.
آيا پوهېږئ، زموږ هېواد کوم شيان صادروي؟
ستاسې په نظر زموږ صادرات ډېر دي او که واردات؟

په نړيوال بازار کې هر هېواد ځانته ځانګړی ځای لري. هغه هېوادونه چې ډېر توليد کوي، کولی شي چې په نړيواله سوداګرۍ کې زياته ونډه واخلي او بالعکس،هغه هېوادونه چې د توليد کچه يې ټيټه ده په نړيوال سوداګريز بازار کې لږه ونډه لري. افغانستان پخوا غالۍ،کرنيز او د څارويو محصولات ټولو هېوادونو ته صادرول او په دې ډول يې په نړيوالې سوداګرۍ کې خورا ښه مقام درلود. خو په دې وروستيو کلونو کې د هېواد په توليداتو او صادراتو کې ډېر کمښت راغلی دی.

د هېواد تقریباً ټول لګښتی توکي له ګاونډیو ملکواو سیمې څخه را واردېږي. موږ باید هڅه وکړو چې اقتصادمو بیا ښه والی پیدا کړي ترڅو په نړیوال بازار کې یوازې مصرف کوونکي ونه او سو بلکې لکه د نورو ټولو هېوادونو په څېر باید تولید هم ولرو.

د درس تکرار:

- --
- --
- --
- --
- --

پوښتنې :

۱-د محصولاتو په تولید کې د هېوادونو وس او بې وسي څه معنا لري؟
۲-ولې د محصولاتو د تولید دوس (توانائی) توپیر د هېوادونو ترمنځ د سوداګرۍ د پراختیا لامل ګرځي؟
۳-نړیوال سوداګریز سازمان د کوم کار لپاره پرانیستل شوی دی؟
٤-آیا افغانستان د نړیوال سوداګریز سازمان غړی دی؟
٥-افغانستان په نړیوالې سوداګرۍ کې کوم مقام لري؟

فعالیت:

د کورنۍ د خوراکي توکو یو لست مو چې په یوه شپه او ورځ کې یې مصرفوی برابر او ولیکئ چې دا توکي له کوم هېواد نه راغلي دي. په آخر کې وګورئ چې څو فیصده یې کورني او څو فیصده یې بهرني دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د څپرکي لنډيز

- انسان زياتې اقتصادي اړتياوې لري.
- اقتصادي اړتياوې موږ فعاليت او هڅه کولو ته مجبوري.
- اقتصادي فعاليتونه په ټوليزه توگه په دوه ډوله وېشل کېږي: توليد او خدمت.
- توليد هغه ډول اقتصادي فعاليتونو ته ويل کېږي چې په پايله کې يې ځانګړي شيان منځته راشي.
- خدمت: هغه ډول فعاليت ته ويل کېږي چې نوروته يوازې آسانتياوې وړاندې کوي او شيان نه توليدېږي.
- په ډېرو پخوا زمانو کې انسان په راکړه ورکړه کې له پيسو څخه کار نه اخيسته او جنس به يې د بل جنس سره بدلولو.
- کرار، کرار فلزي پيسې او يا سيکې منځته راغلې او تر هغو وروسته کاغذي پيسې يا بانکنوټونه رواج شول.
- نن سبا دسيکې، کاغذي پيسو، بانکي چکونو او اعتباري کارتونو څخه په راکړه ورکړه کې کار اخيستل کېږي.
- نن سبا د بانک په نامه سترې موسسې منځته راغلي دي چې د خلکو پيسې ساتي، له يوه ځای څخه يې بل ځای ته ليږدوي. د خلکو په لږوپيسو سره، سترې پانګونې کوي او هغه چاته چې اړوي پور وکوي.
- نن سبا د نړۍ خلک يو له بله سره اقتصادي اړيکې لري. ډول ډول حاصلات د سوداگري په ډول له يوه هېواد څخه بل هېواد ته ليږدوي.
- د نړيوالې سوداګرۍ د تنظيمولو په خاطر (د سوداگرۍ نړيوال سازمان) جوړ شوی دی. له بده مرغه چې زموږ هېواد په هغه کې فعاله ونډه او يا رول نه لري. موږ بايد په هغه کې د خپل هېواد د مقام دلوړيدو په خاطر هلې ځلې وکړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم څپرکی

دټولنیزوخدمتونو موسسې

په دې څپرکي کې لاندې لوستونه لولئ.

- د ټولنیزو خدمتونو له موسسو سره آشنا شو(۱)
- د ټولنیزو خدمتونو له موسسو سره آشنا شو(۲)
- د ټولنیزو خدمتونو له موسسو سره آشنا شو(۳)

د ترافیکو پولیس د دندې د اجراکولو په حال کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دريم څپرکي موخې

له ګرانو زده کوونکو څخه هيله کيږي چې ددې څپرکي له ختميدونه وروسته زده کړي چې:

- پست يو د ټولنيز و خدمتونو له موسسو څخه دی چې د خلکو مکتوبونه، څيرونې او نور وسايل د ځرګندو او ځانګړو پتو (ادرس) له مخې له يوه ځای څخه بل ځای ته وړي.
- مخابرات د خلکو تر منځ اړيکي د تيلفون،فکس او اينټرنټ له لارې ټينګوي.
- سره مياشت هغه سازمان دی چې دخلکو او دولت مرستې د ډول ډول پيښو څخه زيانمن شوو خلکو ته رسوي.
- خلک د مختلفو بيمو څخه په ګټې اخيستنې سره کولی شي چې د پېښو څخه د وراوښتيو زيانونو يوه برخه جبران کړي.
- د عمومي پارکونو، سرکونو، کوڅو او سيل ځايونو پاکول او د ښار ښکلا د ښاروالی دنده ده.
- پوليس د خلکو امنيت تامينوي.
- ترافيک په ښارکې د نقليه وسايلو تګ راتګ تنظيموي،

د ټولنيزو خدمتونو له موسسو سره آشنا شو(۱)

په تيرو څپرکيو کې د بانک او ښوونځي سره، خلکو ته د خدمتونو د وړاندې کوونکو موسسو په نامه آشنا شوئ. په دې لوست کې هم د دوو نورو خدمت کوونکو موسسو سره آشنا کېږئ.

خبرې پرې وکړئ:

انسان هر وخت اړتيا درلوده چې د نورو سره اړيکې ټينګې کړي. ستاسې له نظره:
۱. په تيرو وختونو کې د انسانانو ترمنځ اړيکې څه ډول ټينګيدې؟
۲. نن ورځ انسانان له کومو لارو څخه په ګټه اخيستنې سره خپل منځي اړيکې ټينګوي؟
۳. آيا د اړيکو آسانتيا لپاره موسسې شته؟ نومونه يې واخلئ.
ډاګ(پست)څه چارې سرته رسوي؟
زموږ د اړيکو د اړتياو څخه يوه يې هم داده چې غواړو ځينې نسبتاً واړه څيزونه له يوه ځای څخه بل ځای ته وليږو؛ يا يو ليک د کورنۍ يوه غړي يا هغه دوستانو ته چې په کوم بل ښار او يا هېواد کې اوسيږي، وليږو. ډاګ يو له هغو موسسو څخه دی چې د دې ډول چارو د سرته رسولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره جوړ شوی دی. موږ د ډاگ له لارې کولای شو چې : لیک، د مبارکۍ کارت، کتاب، ورځپاڼه او داسې نور څیزونه نورو خلکوته ور ولیږو.

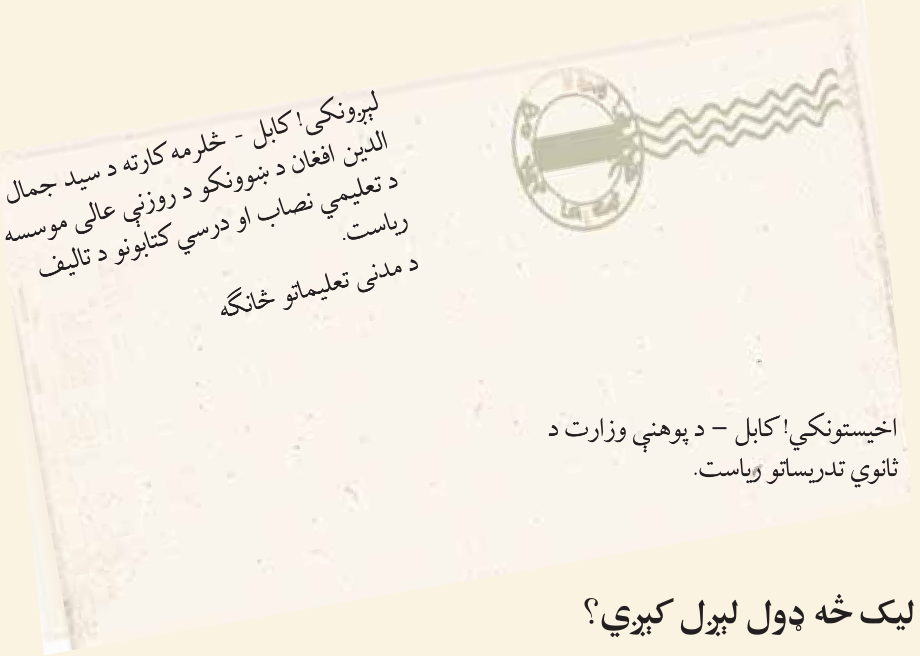

لیک څه ډول لېږل کېږي؟

د کورنۍ یوه غړي یا خپلو خپلوانو ته د لیک لېږلو لپاره دغه لاندې پړاوونه سرته رسوو:

- د لیک پاکټ تیه کوو.• خپل لیک لیکو او په هغه کې یې کېږدو.
- دلېږونکي او اخیستونکي پته د پاکټ په شا په ټاکلی ځای باندې لیکو.
- په پاکټ باندې پستي ټکټ نښلوو.
- پاکټ د پست مسؤول سړي ته سپارو او یا یې په پستي صندوق کې اچوو.

خبرې پرې وکړئ:

لاندې پوښتنې ولولئ او خبرې پرې وکړئ:

١. په پخوا زمانو کې خلکو څه ډول خپل پیغامونه لرې ځایونو ته استول؟

٢. نن ورځ د دې کار لپاره کومې لارې شته؟ ویې وایئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخابرات کوم خدمتونه سرته رسوي؟

مخابرات هم د هغو موسسو له ډلې څخه دي چې زموږ اړیکې له نورو سره ټینګوي. په مخابراتو کې په کورونو او اداروکې ثابت تېلفونونه، ګرځنده تېلفونو نه (موبایل)، فکس او انټرنټ شامل دي.

دغه امکانات او د اړیکو نیولو نوي وسایل زموږ سره مرسته کوي ترڅو خپل کارونه ژر او په ښه توګه سرته ورسوو. دغه وسایل زموږ د اړیکو د ټینګولو د آسانتیا وو په خاطر رامنځته (اختراع) شوي دي. مخابرات زموږ سره مرسته کوي چې خپلې د اړیکو اړتیاوې په چټکۍ، آسانۍ او لږ لګښت سره له منځه یوسو.

د مخابراتو او معلوماتي ټکنالوژۍ وزارت

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تېلفون پە واسطه کولی شو یو له بله سره خبرې وکړو. د موبایل په وسیله کولی شو یو له بله سره خبرې وکړو، لنډ پیغامونه ترلاسه کړو او ويې لېږو، د فکس په واسطه د خپلو سندونو انځورونه لېږو ، اينټرنټ موږ ته دلېږلو د ایمیل (برېښنالیك) امکانات برابروی. همدارنګه د اینټرنټ له لارې کولی شو چې د نړۍ مهم خبرونه ولولو او مختلفې علمي زېرمې پیدا کړو.

د لوست تکرار:

- --
- --
- --
- --

پوښتنې:

۱.که چېرې وغواړئ چې یو دوست ته چې په بل ښار کې اوسيږي، لیك واستوئ له کومې وسیلې څخه کار اخلئ؟

۲.که چېرې وغواړئ چې لیك د پست له لارې ولېږئ، دغه کار څه ډول سرته رسوئ؟

۳.فکس کوم کار سرته رسوي؟

٤. برېښنا لیك(ایمیل) څه شی دی او موږ څه ډول ګټه له هغه څخه ترلاسه کولی شو؟

فعالیت:

تاسې د پست او مخابرې څخه کومې ګټې تر لاسه کوئ؟ پخپلو کتابچو کې يې يادداشت کړئ چې په یوه وروستنی میاشت کې مو کومې ګټې له پستې او مخابراتو څخه ترلاسه کړې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټولنیزو خدمتونو د موسسو سره آشنا شو(۲)

د زلزلې د طبیعي پیښو له کبله د کورونو نړېدل

په تېر لوست کې د ټولنیزو خدمتونو له دو و موسسو سره آشنا شوئ. په دې لوست کې له دوونورو مؤسسو سره آشنا کېږئ.

خبرې پرې وکړئ:

حتماً مو د خپل مور او پلار څخه د ځینو پیښو لکه: زلزله، طوفان او جګړو په هکله یو څه اورېدلي دي. کله چې دغه راز پېښې، رامنځ ته شي، زیات شمېر خلک بې کوره، بې سرپرسته،ژوبل او یا هم مړه کېږي. ستاسې له نظره:

۱. ولې خلک یو له بله سره زړه سوی اوغم شریکی، کوي؟

۲ خلک له کومو لارو څخه د زیانمن شویو سره خپل زړه سوي او غم شریکی ښکاره کوي؟

۳. آیا هر سړی باید پخپله خپلې مرستې زیانمن شووکسانوته ورسوي او یا د دې کار لپاره بله ښه لاره شته؟

هلال احمر او یا سره میاشت:

کله چې خلک له داسې ستونزوسره لاس اوګریوان شي چې په یوازې توګه هغه نه شي حل کولی، نو په داسې حال کې د دې هیله لري چې خپلوان، قومیان، وطنداران او حتی د نورو هېوادونو خلک له هغوی سره مرسته وکړي. کله چې ځینې خلک د کومو پیښو له کبله زیانمن کېږي، نور خلک باید د

هغوي مرستې ته ور ودانګي. که چېرې پېښه او اړولی زیان یې کم وي په دې حالت کې خلک کولی شي چې په مستقیم ډول پخپله زیانمن شوو خلکوته مرستې ورسوي خو کله چې پېښه لویه وی مثلاً یو ښار د سیل، زلزلې، طوفان او یا جګړې لاندې راشي، په دې صورت کې یوې موسسې او یا سازمان ته چې قوی مدیریت (اداره) او بشپړ امکانات په واک کې ولري، اړتیا پیدا کوي. هغه سازمان چې دغه کار سرته رسوي په اسلامي هېوادونو کې د ((هلال احمر)) او په نورو هېواونو کې د (سورصلیب) په نامه یادیږي. زموږ په هېواد کې ورته (سره میاشت) وایي. دغه سازمان په ټولو هېوادونو کې بشپړ بې طرفه دي او د بشر دوستانه موخو په سرته رسولو کې د زیانمن شوو سره د مرستې په چارو کې چې د طبیعي پېښو په واسطه زیانمن شوي وي، هڅه کوي. د سره صلیب او هلال احمر انځورونو ته په لاندې نښونښانو کې پام وکړئ.

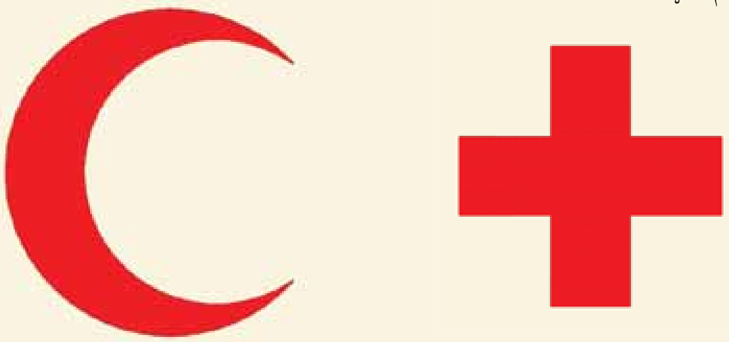

ځینې مؤسسې د ځانګړو ستونزو (لکه د جګړې ځپلو هېوادونو ستونزې) د حل کولو لپاره پرانیستل کېږي د بېلګې په توګه د ماین پاکولو موسسې دنده لري چې د جګړې له دوران پاتې شوی ماینونه را ټول کړي، له همدې ډلې څخه شمېرل کېږي. ماین پاکوونکي هغه سیمې چې ماینونه پکې ښخ شوي دي په سرو ډبرو او هغه سیمې چې له ماینونو څخه پاکې شوي دي، په سپینو ډبرو په نښه کوي. شنې ډبرې شکمنې سیمې په ګوته کوي. له دې کبله موږ باید په هغو سیمو کې چې په سرو او شنو رنګونو په نښه شوي وي، له تګ او راتګ څخه ډډه وکړو. همدارنګه موږ باید هېڅ کله نا چاودلو او شکمنو شیانو ته لاس ورنه وړو.

خبرې پرې وکړئ:

تراوسه پورې مو خامخا د طبیعی زیان اړوونکو پېښو په باره کې یو څه آوریدلي او یا هم لوستلي دي، ستاسې له نظره:

۱. کوم خطرونه د انسان ژوند ګواښوي؟

۲. دیوې خطر ناکې طبیعي پېښې لکه (زلزله، اور، سیل، ترافیکي پېښو) د پېښیدو له کبله انسانانو ته کوم زیانونه رسیږي؟

۳. څرنګه کولی شو چې د طبیعي پېښو څخه اوښتي زیانونه جبران کړو؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیمه څه شی ده؟

زموږ ژوند ځینې خطرونه لکه آور لګیدنه، زلزله، سیل، د موټرو ټکر، ډول ،ډول ناروغۍ، غلا او داسې نورګواښوي (تهدیدوي) د دې پېښو څخه ځینې یې مخکې له مخکې نه د وړاندوینې او مخنیوی وړنه دي. له دې کبله باید چې هر سړي او یا شرکت د دې ډول خطرونود کمیدو لپاره مخکې له مخکې لاره چاره لټولې وي. د بیمې موسسه د دغه ډول زیانونو د جبران په خاطر منځته راغلې ده.

د بیمې موسسه د یوه سړي یا شرکتونو زیانونه تر ټاکلو شرطونو لاندې تضمینوي دغه موسسه له اشخاصو او یا له هغو شرکتونو څخه چې بیمه شوي دي، د میاشتې یا د کال یوه ټاکلې اندازه پیسې تر لاسه کوي او په مقابل کې یې کله چې د هغوی څخه ځینې یې د کومې پېښې سره مخامخ شي، د هغوی زیانونه د پیسو په ورکولو سره جبرانوي، اکثراً خلک او یا شرکتونه د خپلو احتمالی زیانونو د جبران په خاطر، د بیمې په موسسو کې غړیتوب تر لاسه کوي او د خپل غړیتوب حق ورکوي.

خود دې شمېرې څخه یو کم شمېرې عملاً د پیسو سره مخامخ کېږي او د بیمې د موسسو څخه د رسیدلی زیان پیسې ترلاسه کوي. په دې ترتیب سره د بیمې موسسې کولی شي چې هغه زیانونه چې یو شمېر غړوته رسیدلی دي، جبران کاندي.

د بیمې ډولونه:

د مالونو او یا هغه څیزونو پر اساس چې بیمه کېږي، بیمه په مختلفو ډولونو باندې وېشل کېږي چې ډېر مهم یې ۱- داشخاصوبیمې، ۲- د مالونو بیمې، ۳- د مسؤولیت د بیمې څخه عبارت دي.

د اشخاصو بیمه:

د اشخاصو په بیمه کې په خپله انسان بیمه کېږي. دا شخاصو بیمه مختلف ډولونه لري چې خورا مهم یې عبارت دی له:

۱- روغتیایې بیمه:

انسان تل د ناروغیو د خطر سره مخامخ او درملنې ته اړوي،کله په یوتن او یا کورنیو باندې د درملنې مصرف ډېرېږي. روغتیایي بیمه د بیمه شوو کسانو د درملنې ټولې او یا یو څه مصرف شوي پیسې ورکوي، په دې سبب روغتیایي بیمه د زیات اهمیت څخه برخمنه ده.

۲- د پېښو بیمه:

د ا ډول بیمه خلک د مرګ او ژوبلې په وړاندې چې په کاري چاپیریال لکه کارځایونو او نورو کې منځته راځي،بیمه کوي.

۳- د عمر بیمه:

د انسان د اندیښنو څخه یوه یې هم دا وي چې نه ویلي کېږي چې دده له مرګه وروسته یې د کورنی غړي له اقتصادي ستونزو سره مخامخ شي. د دې اندیښنې د کمولو په خاطر ځینې خلک هغه وخت چې لا ژوندي وي، یو څه پیسې د غړیتوب د حق په نامه بیمې ته ورکوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترڅو بیمه د ده دمرګه وروسته د ده د کورنۍ ژوند تامین کړي.

د مالونو بیمه:

دا ډول بیمه کور، دوکان، موټر، شرکت او دې ته ورته نور شیان داورلګیدنې، غلا او ټکر په وړاندې د ټاکلو پیسو په بدل کې، بیمه کوي.

د مسؤولیت بیمه:

ځینې مسوولیتونه ډېر مهم وي او څوک یې چې سرته رسوي، امکان لري چې د سهوې او خطائي له مخې خلکوته غټ مالي او ځاني زیانونه ور واړوي. د بېلګې په توګه: امکان لري چې یو ډاکتر چاته د یوې دوا د ناسم تجویز له مخې تاوان ورسوي او یا یې مړکړي، بیمه د داسې خطرونو روحي اندیښنواو مالي زیانونو د مخنیوي په خاطر، هغه څوک چې په داسې چارو بوخت وي، بیمه کوي. د بیمو دغه ډولونه چې وویل شول، په زیاترو هېوادونو کې شته. زموږ په هېواد کې له بده مرغه چې بیمې تراوسه پورې پراختیا نده موندلې. موږ هیله من یو چې دولت او خصوصي پانګه اچوونکي د ټولنیز ژوند دغې مهمې برخې ته زیاته پاملرنه وکړي.

د لوست تکرار:

• --
• --
• --
• --
• --
• --

پوښتنې:

۱. کله چې د ستونزو سره مخامخ کېږو او نه شو کولی چې هغه په یوازې توګه حل کړو، له نورو څخه څه هیله لرو؟

۲. کوم سازمان د جنګ ځپلیو او طبیعي پېښود زیانمنو سره د مرستې په خاطر جوړشوی دی؟

۳. بیمه کوم کار زموږ لپاره سرته رسوي؟

٤. د بیمې د ډولونو نومونه واخلئ.

۵. د اشخاصو د بیمې او مالي بیمې تر منځ څه توپیر موجود دی؟ څرګند یې کړئ.

فعالیت:

په دوو ډلو وویشل شئ، یوه ډله دې د سرې میاشتې او بله ډله دې د بیمې په باره کې څېړنه وکړي. د خپلې څېړنې پایله په ټولګي کې ولولئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټولنيزو خدمتونو د موسسو سره آشنا شو(۳)

د ټولنيزو خدمتونو د موسسو ديپژند ګلوئ په لړکې، په دې لوست کې له درونورو مؤسسو سره آشنا کېږو.

پرتله يې کړئ:

د اسلام ستر پيغمبر(ص) فرمايلي دي: نظافت او پاکي د ايمان يوه برخه ده. دغه حديث شريف ته په پاملرنې سره ستاسې له نظره:

۱.د چټل او نا پاک کور په پاک کور باندې د بدلولوپاره څه بايد وکړو؟

۲.د خپل کلي او د ښار د ښکلا او پاکۍ لپاره څه کارونه بايد سرته ورسوو؟

۳.آيا تاسې کولی شئ چې د خپل کلي او ښاراړوند د پاکۍ او ښکلاټولې چارې په يوازې توګه سرته ورسوئ؟

لکه څرنګه چې د خپل کور د ښکلااو پاکۍ په ساتنه کې ټول بايد هڅه او کوښښ وکړو، همدارنګه بايد د ژوندانه د ستر چاپريال (کلی- ښار) په باره کې هم بايد هڅه او کوښښ وکړو. هر څومره چې چاپريال پراخ وي په همغه اندازه بايد زيات کارونه تر سره شي.

د بېلګې په توګه : د کوروڼو او سړکونو څخه د خځلواو ناپاکيو راغونډول، د ويالو پاکول او

د سړکونو جارو کول یوې مؤسسې ته اړتیا لري چې هره ورځ په پرله پسې توګه دغه کارونه سرته ورسوي، ښاروالي هغه موسسه ده چې په ښارونو کې ددې چارو د سرته رسولو لپاره جوړه شوې ده. آیا د ښاروالی دنده یوازې د ښارپاکول دي؟

ښاروالي نورې دندې هم سرته رسوي لکه:

-د ښار ښکلا د ساتنې په خاطر، دکورونو او دوکانونو د جوړېدو څارنه.

-د تګ او را تګ په خاطر د سړکونو پخول.

-دعمومي پارکونو جوړول او د ښار په مختلفو برخو کې د نیالګیو او ګلانو کرل او کېنول.

-د عمومي تشنابونو جوړول.

خبرې پرې وکړئ:

د لاندې پوښتنو په باره کې یو له بله سره وغږېږئ.

۱.که چېرې د چا مال او ځان تر ګواښ لاندې راشي، داسې سازمان چې له هغه څخه، ساتنه وکړي، شته؟

۲.که چېرې داسې سازمان موجود وي، د هغه د دندو په باره کې سره وږغېږئ.

کومه اداره زموږ امنیت تامینوي؟

د انسان له ډېرو مهمو اړتیاوو څخه یوه یې هم امنیت دی. په ټولنه کې ډول، ډول خطرونه شته چې د انسان امنیت ګواښوي (تهدیدوي) دولتونو د ډېرو پخوازمانو څخه یو شمېر وسله والو کسانو ته د ښار د امنیت د ساتلو دنده سپارله، دغه ډله په مختلفو و ختونو او ټولنو کې په مختلفو نومونو سره یادیدل.

په نننیو ټولنو کې په ټول هېواد کې د پولیس په نامه یو ډېر پر مختللي سازمان شته چې پوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او په امنيتي وسايلو سنبال کسان په هغه کې کار کوي چې اصلي دنده يې د ټولنې د نظم او امنيت ساتل دي. زموږ ملي پوليس يو له خدمتګارو سازمانونو څخه دي چې شپه او ورځ د خلکو د نظم او امنيت د ساتلو لپاره کوښښ کوي. پوليس په ټول هاند سره د نشه يي توکو د قاچاق چيانو، غلو اوتخريبي عناصرو په وړاندې په مېړانه و دريږي تر دې حده پورې چې د خلکود نظم او امنيت د ساتلو په لاره کې د هغوی يو شمېر خپل ژوند له لاسه ورکوي او ژوبل کيږي. زموږ پوليس هره ورځ پياوړی او ځواکمن کېږي. د ټولنې هر غړی دنده لري چې د ټولنې د امنيت او هو ساينې په لار کې زحمت وګالي. له همدې کبله موږ کوښښ کوو چې د پوليسو سره د مرستې او همکارۍ له لارې د خپل هېواد د امنيت او هوساينې لپاره خپله ملي دنده تر سره کړو. موږ د پوليسو د هغه خدمتونو درناوی کوو چې دوي يې سرته رسوي او کوښښ کوو چې تل د خپلو ملي پوليسو ملاتړي واوسو.

ملي پوليس

خبرې يرې وکړئ:

په ښارونو کې نقليه وسايط ډېردي. د هغوی په تګ را تګ کې د نظم ټينګول يو زيات شمېر خلکو او ځانګړو مقراتوته اړتيالري. ستاسې له نظره:

۱.کوم سازمان په ښارونو کې د نقليه وسايطو په تګ راتګ کې د نظم راوستو دنده په غاړه لري؟

۲ .آيا دا امکان شته چې د داسې سازمان له موجوديت پرته په ښارونو کې ژوندو کړو؟ ولې؟

د ترافيکو پوليس زموږ په ژوند انه کې څه رول لوبوی؟

لکه څرنګه چې پوهېږو په کليو کې نسبتاً لږ شمېر خلک ژوند کوي. د انسانانو، څارويو او نقليه وسايطو تګ راتګ خلکو ته ستونزې نه پيښوي. د ځمکې پراختيا او د جمعيت کموالی، خلکوته د دې اجازه ورکوي چې په آسانۍ سره ځای په ځای شي او هېڅوک د بل چا دېرونې لامل ونه ګرځي. خو په ښارونو کې، برعکس زيات شمېر خلک په يوه تنګه سيمه کې ژوند کوي. په ځينې شپېو کې، ګڼ شمېر خلک څه پلي او څه سپاره د ښار سړکونو ته ورګډيږي. که چېرې نظم او مقررات موجود نه وي او داسې څوک نه وي چې دغه مقررات عملي کړای شي. هر څوک به له هرې خوا څخه حرکت وکړي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

لارې په بلکل بندې شي، دغه نظم د ترافيکو پوليس منځته راولي. د ترافيکو پوليس په ښارکې د نظم راوستو لپاره لاندې کارونه سرته رسوي:

• د سړکونو په مناسبو ځايونوکې ټاکلي علامې دروي ترڅو چلوونکي وپوهېږي چې څه وکړي.
د بېلګې په توګه په ځينو واټونو کې د دريدو د منع علامه، په ځينو ځايونو کې د يو طرفه واټ علامه او دې ته ورته علامې دروي. په څلور لارو کې سره اوشنه څراغونه لګوي ترڅو موټر په وار سره حرکت وکړي او تېرشي.

• هغه چاته چې په چلولو کې بشپړ مهارت ولري، د چلولو جواز (لايسنس) ورکوي. هغه چاته چې د چلو لو جواز نه لري، په ښار کې د چلولو اجازه نه ورکوي ترڅو د ټکر لامل ونه ګرځي. سرغړوونکي چلوونکي جريمه کوي ترڅو د چلونې مقررات پر ځاي کړي..

• په داسې حال کې چې ټکروشي، سرغړوونکي معلوموي.

د لوست تکرار:

• ------------------------------
• ------------------------------
• ------------------------------
• ------------------------------

پوښتنې :

۱. ولې ښارونه، ښاروالیوته اړتيا لري؟
۲. د ښاروالي ډېره مهمه دنده څه شئ ده؟
۳. په ټولنه کې د پوليس دنده څه شئ ده؟
٤. د ترافيکو پوليس په ښارکې د نظم د راوستولپاره څه کارونه سرته رسوي؟
۵. آيا کلي هم د ترافيکو پوليسو ته اړتيا لري؟ ولې؟

فعاليت:

له لاندې فعاليتونو څخه يويې د خپل ژوندانه د شرايطو سره متناسب، وټاکئ او تر سره يې کړئ.

۱. له هغو کارونو څخه چې ښاروالي يې په ښارونواو خلك يې په کليو کې ستاسې د استوګنځيو د پاکوالي او ښکلا لپاره ترسره کوي، په ليکلی توګه، د انځور او يا نقاشی په شکل کې، اطلاعات برابر کړئ او په ټولګي کې يې ولولئ.

۲. دا وڅېړئ چې په ټولنه کې دامنيت د ساتلو لپاره د خلکو او دولت دنده څه شی ده؟ د دې فعاليت د ترسره کولو لپاره د کورنی د مشرانو سره خبرې وکړئ او پايله يې ټولګيوالوته ووائې.

۳. دا وڅېړئ چې هغه څراغونه چې په څلور لاروکې لګيدلي دي، کوم رنګونه لري او هر رنګ د کومې علامې نښه ده؟ که چېرې د کلی او سيدونکي یاست، له هغو کسانو سره چې ښارته يې سفر کړئ دئ خبرې وکړئ او ځواب يې پخپلو کتابچو کې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ځپرکي لنډيز

- د ټولنيزو خدمتونو موسسې، ټولنې ته د عمومي خدمتونو د وړاندې کولو په خاطر جوړې شوي دي.
- پست يا ډاګ يوه له دغو ټولنيزو خدمتونو د موسسو څخه دئ چې د خکلو د دليکونو، مطبوعاتو (ورځپانو، مجلو، اونيزو) او نورو شيانو په لېږلو کې له يوه ځاى يا شخص څخه بل ځاى او يا شخص ته کار ورڅخه اخيستل کېږي.
- مخابرات د ټولنيزو خدمتونو يوه بله موسسه ده چې د خلکو تر منځ د اړيکو د نيولو د آسانياوو په خاطر جوړه شوي ده. مخابرات خلکو ته تيليفون، موبايل، فکس او انټرنېټ وړاندې کوي.
- سره مياشت د هغه چا سره چې پر طبيعي پېښو او يا جنګ جګړو کې زيانمن شوي وي، مرسته کوي.
- بيمه د خلکو سره د احتمالي پېښو د خطرونو څخه د مخنيوي په خاطر، مرسته کوي. بيمه له هغه چا څخه چې غړيتوب يې تر لاسه کوي، مياشتنۍ او يا کلنۍ د غړيتوب د حق په نامه يو څه پيسې اخلي، دا پدې معنا چې که چېرې په کومه پېښه کې زيانمن کېږي، د هغوى د مالي تاوانونو جبران پرې وکړي.
- ښاروالي، ښار پاک ساتي او د هغې د ښکلا او سمسورتيا لپاره زيار باسي.
- پوليس د خلکو امنيت ټينګوي.
- د ترافيکو پوليس نقيله وسايط تنظيموي.

څلورم څپرکی

ډله ییزې رسنۍ

په دې څپرکي کې دا لاندې لوستونه لولئ.

- د ډله ییزو رسنیو سره آشنا شو.
- رسنۍ او ټولنه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خپرکي موخې

له زده کوونکو څخه هیله کېږي چې د دې خپرکي په پایله کې زده کړي چې:

- راډیو هغه رسنۍ ده چې د خلکو په منځ کې تر ټولو ډېر اوریدونکي لري؛
- تلویزیون د انځوریزو خپرونو په دلیل، داوریدونکو په منځ کې ډېر اثر لري؛
- مطبوعات چاپي رسنۍ دي له هغو څخه ګټه اخیستنه، سواد ته اړتیا لري؛
- د نړۍ تر ټولو نوې رسنۍ اینټرنټ دی چې د نورو رسنیو په پرتله زیاتې ښېګڼې پکې شته؛
- رسنۍ خلکوته په خبررسولو کې بنسټیزه برخه اخلي؛
- د رسنیو له لارې خلک کولی شي چې په سیاسي او ټولنیزو چارو کې ګډون وکړي؛
- د رسنیو سمه خبر رسونه د بیان د آزادۍ پرته ناشوني ده؛

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ډله ییزو رسنیو سره آشنا شو.

پرتله يې کړئ:

انځورته وګورئ او پوښتنو ته ځوابونه ورکړئ.

۱. په انځورکې کوم شیان وینئ؟ نومونه یې واخلئ.

۲. د هغو هریو کومې چارې سرته رسوي؟

۳. هغه چارې چې دوي يې تر سره کوي، يوه له بلې سره څه ورته والی لري؟

تاسې به راديو اورېدلې وي او تلويزيون به مو ليدلی وي. همدارنګه فکر کېږي چې ورځپاڼې او مجلې موهم لوستلې وي. د دې سره سره چې هغوی بېلابېلې چارې تر سره کوي، خو بيا هم ټول په دې لاره کې چې خلک د سياسي، اقتصادي، فرهنګي، علمي او تفريحي چاروخخه خبروي، سره شريک دي. نوله دې کبله ويلی شو؛ هغه وسايل چې دنده يې خلکوته د معلوماتو او اطلاعاتو رسول دي، رسنۍ بلل کېږي. دغو وسايلوته له دې کبله چې دنده يې خلکو ته اطلاعات او معلومات وړاندې کول دي، ډله ييزې رسنۍ وايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسنۍ ډېر تازه خبرونه، سیاسي، اقتصادي، فرهنګي او ورزشي پېښې ټولنې ته وا‌ړندې کوي او هغه د خپل هېواد او نړۍ د بدلونونو، علمي او فني نوښتونو څخه خبروي. رسنۍ پر خبر رسولو سر بېره، د زده کړې، علمي، تفریحي او مشغولتیا د سرګرمي) پروګرامونه هم برابر وي . له دې کبله ده چې وايي: رسنۍ په عین حال کې د عمومي زده کړې وسایل هم دي. ځکه چې زده کړه د ټولنې په هر ځای کې خپروي او دښوونځي، مدرسې او د زده کړې د نورو مرکزونو دولکې(انحصار) څخه یې خلاصوي.

رسنۍ په عین حال کې چې د ماشومانو د وزګارتیا وختونه ډکوي، د زده کړې جریان یې ډېرساده او دومره اسان کړی دی چې دیوې لوبې بڼه یې ورکړې ده.

د دې خبرې په پام کې نیولو سره چې رسنۍ د اطلاع رسولو په چارو کې د کومو شیانو او لارو چارو څخه کاراخلي، هغه داوریدلو،لیدلواو لیکلو د رسنیو په ډلو وېشل کېږي.

خبرې پرې وکړئ:

د رسنیو د نمونو سره بلد شوئ. دا مو هم زده کړل چې ولې هغوی ته ډله ییزې رسنۍ ویل کېږي. اوس د هغو د هرې یوې په باره کې فکر وکړئ چې هغوی یوه له بلې سره څه توپیر ونه لري.

د رسنیو ډولونه:

راډیو:

راډیو یوه اوریدونکي رسنۍ ده چې خپل پروګرامونه د غږییزو څپوله لارې د اوریدونکو غوږونوته رسوي. په رسنیو کې راډیو تر نورو پخوانۍرسنۍ شمېرل کېږي. هغه څوک چې په کوم بل کار باندې هم بوخت وي، راډیو اوریدلی شي. د بېلګې په توګه د کور مېرمن په پخلنځي کې د کار کولو په وخت کې کولی شي چې راډیو واوري او یا یو چلوونکی د چلولو په وخت کې د راډیو له پروګرامونو څخه ګټه اخیستی شي په داسې حال کې چې هغوی نشي کولی له هغه رسنیو څخه چې باید وکتل شي، ګټه واخلي.

تلویزیون:

تلویزیون یوه لیدونکي – اوریدونکي رسنۍ ده. تلویزیون د شیانو خوځنده یاګرځنده انځور لکه څرنګه چې په واقعیت کې وي، هغسې یې د اٰواز سره یو ځای ښکاره کوي.

تلویزیون د راډیو په نسبت دغه ښېګڼه لري چې شیان او پېښې د انځورونو له لارې خلکوته ورښيي. د بېلګې په توګه که چېرې وغواړي چې د خپلواکۍ د جشن د مراسمو پر ځای کیدو رپوټ برابر کړي، نو یوازې د راډیو په څېر هغه په ژبه او خبرې کولو سره نه بیانوي، بلکې د هغې خوځنده اوګرځنده انځورونه هم ښکاره کوي او لیدونکي کولی شي چې هغه لکه څرنګه چې تېرشویدی، ووېني.

(c) ketabton.com: The Digital Library

چاپ شوي خپرونه (مطبوعات)

مطبوعات يا خپروني چې ورځپاڼې، اونيزې او مجلې پکې شاملې دي، د ليکنيزو يا چاپي رسنيو څخه شمېرل کېږي. په مطبوعاتو کې متن او انځور په تور اوسپين او يا هم په رنگه ډول د کاغذ پر مخ چاپوي او په منظمه توگه يې خپلو لوستونکو او اخيستونکو ته وړاندې کوي.

له دې سره، سره چې نن ورځ پياوړې رسنۍ لکه تلويزيون په ټولو ادارو اوکورونوکې د اطلاعاتو په خپرولوکې زياته برخه اخلي، خو مطبوعات همغه شان ژوندي او فعال دي اوچلوونکي يې ډېر زيات تبليغاتي واک او قدرت په لاس کې لري. د خپرونو دغوره امتيازونو څخه يو يې دادی چې په بشپړه توگه زموږ په واک کې دي او کولی شو چې يو مطلب هر څوځله چې وغواړو،په هغه کې مطالعه کړو او د دې پر خلاف د راديو او تلويزيون خپروني د ليدونکو او اوريدونکو په واک کې نه وي او دهغو خپريدل ځانته ټاکلی وخت لري. د ليدونکو او اوريدنکو رسنيو سره د مطبوعاتو يو غوره توپير دادی چې د چاپي خپرونو څخه گټه اخيستنه لږ څه سواد ته اړتيا لري.سړی بايد د ليکلو او لوستلو سواد ولري ترڅو وکولی شي د ورځپاڼو، اونيزو او نورو خپرونو د اطلاعاتو څخه گټه واخلي په داسې حال کې چې د راديو او تلويزيون د خپرونو لپاره دغه راز بنديز او محدوديت نشته او هر څوک کولی شي چې هغه واوري او ويې گوري.

اينټرنټ:

نن سبا يوه ډېره پياوړې رسنۍ ټولنې ته وړاندې شوې ده چې د ټولو رسنيو امتيازات لري او هغه اينټرنټ دی.

اينټرنټ يوه نښلوونکې وسيله ده چې د نړۍ زيات شمېر کمپيوټرونه يو له بله سره نښلوي او هر څوک د نړۍ په هر گوټ کې چې وي، کولی شي چې د نړۍ د نورو کمپيوټرونو سره ونښلي او له هغو اطلاعاتو څخه چې

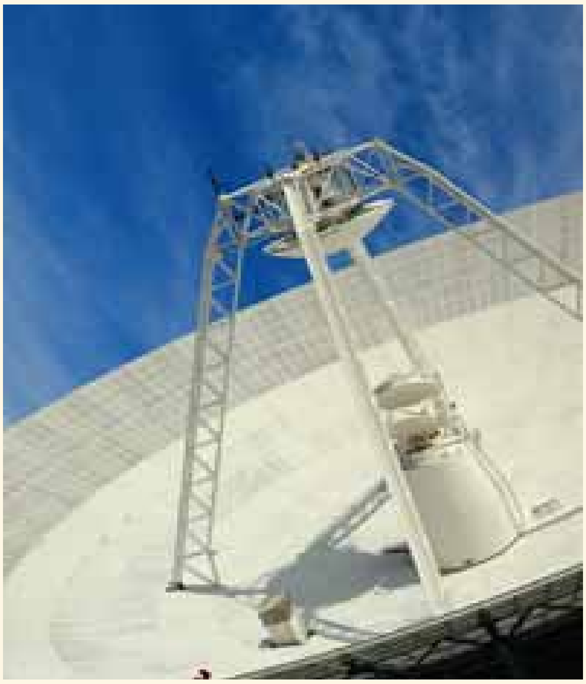

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هغو کې شته او یا وي، ګټه واخلي. د انټرنټ له لارې کولی شو چې لیکلی متن، انځور آواز او کمپیوټري پروګرامونه یو له بل سره بدل (مبادله) کړو. له انټرنټ څخه په ګټه اخیستنې سره کولی شو چې نوروته لیک ولیکو، له هغوی سره د غږ او انځور له لارې اړیکې ټینګې کړو او خبرې ور سره وکړو.

په انټرنټ کې خبرونه، علمي او مطبوعاتي ډېرې زېرمې تر ګوتو کېږي چې کولی شو له هغو څخه ګټه واخلو. انټرنټ هم د مطبوعاتو په څېر د اشخاصو تر کنټرول او څارنې لاندې دی او د راډیو او تلویزیون غوندې تېریدونکی حالت نه لري.

د لوست تکرار:

- --
- --
- --
- --
- --
- --

پوښتنې:

۱. ډله ییزې رسنۍ څه کار کوي؟
۲. لیدونکې، اوریدونکې او لیکونکې رسنۍ د مثال سره وښیاست،
۳. اوریدونکې رسنۍ کومې ښېګڼې او کوم محدودیتونه لري؟
٤ اوریدونکې – لیدونکې رسنۍ څه ښېګڼې لري؟
۵. انټرنټ څه شی دی او څه کار کوي؟

فعالیت:

د ښوونکې، پلار مور او یانورو پوهو کسانو په مرسته د ټولو رسنیو ځانګړتیاوې او ښېګڼې په (۱۰) کرښو کې ولیکئ او په ټولګي کې یې ولولئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسنۍ او ټولنه

خبرې پرې وکړئ:

په تېر لوست کې مو ولوستل چې ډله ییزې رسنۍ کومې دي او څه کارونه سرته رسوي. ستاسې له نظره:

- آیا رسنۍ د ټولنې په سمون (اصلاح) کې برخه اخیستلی شي؟ څه ډول؟

رسنۍ او دخلکو برخه د ټولنې په اداره کې

په تېر لوست کې مو ولوستل چې رسنۍ ډول – ډول چارې سرته رسوي؛ لکه د خبررسولو، تفریحي، زده کړې او د ژوند انه د اړتیاو څخه د خبریدو چارې. رسنۍ په ټولنه کې د خلکو د سترګو او غوږونو په څېر دي؛ ځکه چې زیار کښ خبریالان د هر ډول خطر او زحمت د زغملو سره،سره په هر ځای کې حاضرېږي او خلک د پېښو له جریان څخه خبروي. سر بېره پردې رسنۍ پېښې تحلیلوي او څېړي او خلک د هغو د عواملو او راتلونکي څخه خبروي. په دې توګه خلک تل د سیاسي، اقتصادي اوټولنیزو پېښو له بهیر څخه خبر وي چې د دولتونو په اداره اوکنټرول کې ونډه واخلي، خلک د رسینو له لارې کولی شي چې د چارواکو کارونه او پروګرامونه تر څارنې لاندې ونیسي او خپل د سمون (اصلاح) نظریات اونیوکې هغوی ته ووایي. دولتي چارواکي هم د

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسینو له لارې کولی شي چې د خلکو له نظریو څخه خبرشي او په راتلونکي کې هغه په خپلو کړنو کې په پام کې ونیسي. له بله پلوه رسنی خلك له خپلو حقونو او دندو څخه خبروي. کله چې خلك خپل حقونه او دندې وپیژني، د خپل هېواد د سیاسي، اقتصادي، ټولنیزو او فرهنګي پېښو په وړاندې د مسوولیت احساس کوي، هغه ځوك چې دخپل برخلیك په وړاندې د مسوولیت احساس وکړي، نه پرېږدي چې ناپوه او جاهل خلك پرې حکومت وکړي اوپه برخلیك یې لوبې وکړي.

رسنی او ټولنیزې ستونزې:

د رسنیو ډېرو مهمو کارونو څخه یوبې دادی چې خلك د ټولنې له ستونزو او مسایلو څخه خبروي. زموږ هېواد چې څولسیزې جګړې یې تېرې کړي دی، د زیاتو ستونزو سره مخامخ دی.

رسنی باید خلك له هغو څخه خبر کړي. ماینونه او ناچودلی مهمات هره ورځ زموږ یو زیات شمېر هېواد وال د مرګ کندې ته سپاري خود دوي د خطرونو څخه خبریدنه، کولی شي چې د دغه ضایعاتو کچه را ټیټه کړي.

د مخدره توکو تولید، قاچاق او استعمالول زموږ د ټولنې یوه بله ستونزه ده چې زموږ خلك په دې وروستیو کلونو کې ور سره مخامخ دي؛ د افسوس خبره داده چې زموږ زیات شمېر زلمیان او تنکي زلمیان د دې توکو په استعمال باندې روږدي شوي دی. که څه هم د روږدی کید و د پراختیا مخنیوی زموږ د ټولو دنده ده، خو دولت او رسنی باید د هغې د مخنیوي په لاره کې زیات هاند او کوښښ وکړي.

خبرې پرې وکړئ:

لاندې پوښتنې په څیر سره ولولئ؛ په هکله یې خبرې وکړئ او خپل نظریات بیان کړئ.

۱. ستاسې له نظره د بیان آزادی څه شئ ده؟

۲. د بیان آزادي د رسنیو لپاره څه اهمیت درلودلی شي؟ څرګند یې کړئ.

د بیان آزادي او رسنی:

رسنی هغه وخت کولی شي چې خپل کارونه په ښه توګه سرته ورسوي چې د خپلو پروګرامونو او مطلبونو د خپریدولپاره لازمه او مناسبه آزادی ولري. خبریالان او لیکوالان پخپلو دندوکې دډاډ او مصئونیت احساس وکړي او په ټولنه او په ځانګړې توګه په رسنیو باندې د ډار او سانسور فضا حاکمه نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

آزاده او له ظلمه خلاصه ټولنه د سمو او صحيحو رسنيو د موجوديت په پايله کې منځته راځي.

رسنۍ د بیان د آزادۍ په شتون کې معنا پیدا کوي. په استبدادي حکومتونو کې چې د بیان آزادی نه وي آزادو رسنيوته د فعالیت امکانات ډېر کم وي او نشي کولی چې په ټولنه کې موجود واقعیتونه بیان کړي؛ ځکه چې په داسې حکومتونو کې، رسنۍ نشي کولی هغه مطلبونه نشر او خپاره کړي چې د حکومت د غوښتنو سره مخالف وي.په دې هېوادونو کې رسنۍ زیاتره په دولت پورې تړلې وي، د خلکو د غوښتنو پر ځای، د چارواکو غوښتنې منعکسوي.دغه ډول رسنۍ خلک د بېته هڅوي چې په پټو سترګود حکومت څخه اطاعت وکړي.د چارواکو کړه وړه په ځای بولي او مناسب يې ښکاره کوي.دا په ځای خبره ده چې پدې صورت کې رسنۍ نه یوازې دا چې د آزادۍ او دموکراسۍ سره مرسته نشي کولی، بلکې هغوته زيات زيان اړوي.

د لوست تکرار:

- ------------------------------------
- --------------------------------
- --------------------------------
- --------------------------------
- -------------------------------
- -------------------------------

پوښتنې:

۱.ولې ويل کېږي چې رسنۍ د خلکو سترګې او غوږونه دي؟ بيان يې کړئ.
۲ .رسنۍ څه ډول کولی شي چې د دولت په اداره او کنټرول کې د خلکو رول پیاوړی کړي؟
۳ .رسنۍ څه ډول خلک د ټولنیزو چارو په وړاندې د مسوولیت اخیستواو قبلولو ته تیاروي؟
٤ .آيا رسنۍ په هر ډول شرايطو کې يو شان عمل کوي؟ څرګند يې کړئ.
٥.رسنۍ په استبدادي ټولنو کې څرنګه عمل کوي؟

فعالیت:

یوه رسنۍ چې ستاسې په واک کې ده، خوښه کړئ. بيا وواياست چې آيا د بیان آزادي پکې شته او که نه؟ خپل دلایل په یوه مخ کې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د څپرکي لنډيز

- راديو، تلويزيون، مطبوعات او انټرنېټ ډله ييزې رسنۍ بلل کېږي ځکه چې اطلاعات او معلومات ټولو او يا زياتره (اکثريت) خلکو ته رسوي.
- ډله ييزې رسنۍ خبرونه نشروي، د زده کړې او تفريحي خپرونې هم خپروي.
- رسنۍ په درو برخو وېشل کېږي: د اوريدنۍ رسنۍ، د ليکنۍ رسنۍ او د اوريدنۍ ليدني رسنۍ.
- رسنۍ د خبررسولو د نقش او رول ترسره کولو سره، د خلکو د سترګو او غوږونو په څېر دي.
- دولتي چارواکي کولای شي چې د رسنيو له لارې د خلکو د ستونزو څخه خبر او اشنا شي او خلک هم کولای شي چې د رسينو له لارې خپلې نيوکې د چارواکو غوږونو ته ورسوي.
- په استبدادي هېوادونو کې رسنۍ د زورواکو په چوپړ کې وي نه د خلکو په خدمت کې.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library